

S.69. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.inwent.org/ez/articles/065224/index.de.shtml>

7. Slavoj Žižek i Džon Milbank. Monstruožnost' Hrista: paradoks ili dialektika? [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://russ.ru/pole/Spor-o-vere-na-poroge-budushego>

8. Gobson Dzh. Imperializm / Dzh. Gobson. – L., 1927.

9. Zinov'ev A. A. Ot kommunizma k kolonial'noj demokratii / Zinov'ev A. A. // Kontinent. – 1994. – №77. – S.27–46.

Sychyk K. B., graduate student of the Department of Theory and History of Political Science Faculty of Philosophy, Lviv National University Franko (Ukraine, Lvov), Sychyk.Kateyna@gmail.com

The future of the EU at the center of criticism of capitalism: semiotic analysis as a method of identifying ideological problematics

Through the prism of foreign trade and the essential features of the welfare discourse and political development the basics of the crisis of social and political organization of the EU have been examined. Retrospective of some major macroeconomic activities of EU institutions have been implemented. The importance of the Lisbon Treaty in the process of further EU foreign economic policy strategy have been analyzed. The essential features of reproduction of ideologems of neo-liberal global discourse in the processes of cultural and economical self-production of states of modern Europe have been examined. The understanding of the consumer society, which had developed in the context of the left's critique of political theory of neo-liberalism have been systematized. One of the processes of formation of an alternative critical discourse have been considered.

Keywords: post-structuralism, «cultural studies», neoliberalism, the global market, corporation, labor exploitation, discourse, consumer society.

* * *

УДК 327.7:0.61.1 (ЄС)

Стахурський І. В.,
магістр політології, Національний університет
«Києво-Могилянська академія»
(Україна, Київ), stakhursky.ivan@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АРМІЇ

Проаналізовано перспективи створення армії Європейського Союзу у контексті вивчення механізмів розвитку Спільної безпекової та оборонної політики ЄС. Розглянуто причини необхідності формування європейської армії, сформульовано основні переваги для країн Євросоюзу від функціонування спільних збройних сил. Визначено три моделі утворення армії Європейського Союзу, а також показано імплементаційні перешкоди при реалізації кожного з механізмів. Досліджено потенційні наслідки формування європейської армії для функціонування ЄС, НАТО та міжнародної системи безпеки. З'ясовано, що утворення армії ЄС залишається проблематичним насамперед з політичних розрахунків.

Ключові слова: європейська армія, Спільна безпекова та оборонна політика, Європейський Союз, військовий кризовий менеджмент, Бойові Групи, Єврокорпус, НАТО.

«Європа ще ніколи не була настільки процвітаючою, безпечною та вільною як сьогодні. Насильство ХХ сторіччя поступилося місцем періоду безпрецедентного миру та стабільності, не знаного раніше в європейській історії» [8, с. 1]. Такими словами починається Європейська стратегія безпеки 2003 року, коли європейський континент не знав ані війн, ані терактів. Проте ситуація змінюється. Внаслідок конфліктів в Україні, на Близькому Сході, Кавказі, Південному Середземномор'ї зона нестабільності впритул наблизилася до східних та південних кордонів ЄС. Вихід Великобританії з Євросоюзу, агресивна політика Росії, заяви американських політиків про можливість розпуску НАТО¹ породжують дискусії, чи здатна Європа

¹ Заява Д. Трампа – кандидата від Республіканської партії в президенти США на квітневій зустрічі з виборцями в штаті Вісконсін: «У НАТО є одна проблема: альянс – застарів. Ми їх [європейців] захищаємо, інвестуємо в їхню оборону, а вони деруть з нас гроші. І знаєте, як ми на це реагуємо? Ніяк! Або вони віддадуть нам минулі борги, або нам доведеться піти з Європи. А якщо в результаті розпадеться НАТО, так тому і бути» [5].

забезпечити власну безпеку. Одним із шляхів вирішення проблеми дослідники С. Біскоп, Д. Кеохан, Дж. Кларк, К. Мейджор, К. Мьоллінг, М. МакКрей вважають створення європейської армії. Мета даної статті розкрити механізми та з'ясувати перспективи формування армії ЄС, а також проаналізувати наслідки її створення для функціонування Євросоюзу, НАТО та міжнародної системи безпеки.

Питання формування європейської армії дискутувалося ще з часів завершення Другої світової війни. Невизначеність майбутнього поділеної Німеччини, війна в Кореї (1950–1953), посилення загрози з боку Радянського Союзу породжували необхідність у поглибленні співпраці між західноєвропейськими країнами в сфері безпеки. 24 жовтня 1950 року французький Міністр оборони Р. Плевен запропонував створити Європейське оборонне співтовариство (ЄОС) шляхом об'єднання військово-промислового комплексу шести держав – Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Нідерландів та Люксембургу. «План Плевена» включав утворення зокрема і європейської армії чисельністю у 100 тисяч чоловік. Хоча ЄОС вважався французькою ініціативою, спрямованою не допустити повторення протистоянь між європейцями за перерозподіл територій, ратифікація проекту була проваленою саме французьким парламентом у 1954 році через його відмову делегувати державні повноваження у сфері безпеки та оборони до наднаціональних органів влади [9, с. 463].

Невдача при ратифікації «Плану Плевена» вплинула на подальший процес європейської інтеграції, що обмежувався насамперед сферою економіки. Створення НАТО дозволило європейцям зосередити увагу на післявоєнній реставрації економіки. Після того як до Європейського Економічного Співтовариства в 1973 році приєдналася Великобританія, табу щодо автономної європейської безпекової політики тільки посилювалося. Позиція Лондона залишалася незмінною: Європа не спроможна самостійно забезпечити власну безпеку, а тому слід полишити всі спроби щодо формування європейської армії, щоб не погіршити відносин з Вашингтоном [11, с. 13–15].

Завершення Холодної війни спричинило масштабну трансформацію системи міжнародних відносин. Зміни торкнулися передусім раніше поділеного на два конфронтаційні табори європейського континенту. Підписаний 1992 року Маастрихтський договір про утворення Європейського Союзу створив, за словами тогочасного Президента Європейської Комісії Ж. Делора, «нову опцію європейської єдності» [10, с. 70] – Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП). Історичної домовленості про спільну європейську політику в сфері оборони та важливості розвитку військових інструментів для кризового менеджменту об'єднання було досягнуто на франко-британській конференції в Сан-Мало 4 грудня 1998 року. Варто наголосити на безпрецедентній позиції Великобританії, яку дослідники описують як «британський перехід європейського безпекового рубікону» або «повернення Лондона до Європи» [17, с. 285]. Офіційно Спільна безпекова та оборонна політика (СБОП) веде свій відлік від Кьольнського саміту ЄС 3–4 червня 1999 року. У прийнятій Декларації зазначалося: «Європейський Союз повинен мати спроможність діяти самостійно завдяки наданим військовим засобам, системі прийняття рішень та політичній рішучості реагувати на міжнародні кризи без отримання згоди на дії зі сторони НАТО» [3].

Дослідники Р. Бірман, К. Сміт, Дж. Хоровт, А. Шеферд розглядають європейські інтеграційні процеси у сфері безпеки та оборони як відповідь на безпекові кризи. Приводом для формування СЗБП була неспроможність ЄС врегулювати конфлікт в Боснії і Герцеговині. Становлення СБОП пов'язують із безпековою кризою в Косово. З 2003 року ЄС проводить власні військові та цивільні миротворчі операції. До формування кризового менеджменту ЄС підштовхнули, поміж іншого, суперечності між країнами ЄС та США в трансатлантичних відносинах, які стали очевидними під час інтервенції військ НАТО до Іраку. Відповідно, анексія Криму Росією та російсько-український конфлікт на сході України призвели до пошуків нових інструментів кризового менеджменту ЄС. Про необхідність створити європейську армію як відповідь на безпекову кризу в Україні та інші загрози, що постають перед ЄС, заявив Президент Європейської Комісії Ж.-К. Юнкер 8 березня 2015 року. Він зазначив, що «європейська армія потрібна не для того, щоб використовувати її негайно. Спільні для всіх країн-членів ЄС збройні сили надали б чіткий сигнал Росії про серйозність європейських намірів захищати власні цінності» [12].

Проти європейської армії завжди послідовно виступав Лондон, обґрунтовуючи власну позицію тим, що не доцільно дублювати повноваження НАТО. Втім, після результатів референдуму 23 червня 2016 року у Великобританії, в якому більшість проголосувала за вихід країни з Євросоюзу, відкриваються нові перспективи з розгляду даного питання. Німеччина та Франція підготували спільний план щодо поглиблення інтеграції у СБОП, що включає створення автономного військового штабу і спільних європейських багатонаціональних сил для миротворчої діяльності за кордоном, котрі в майбутньому можуть стати основою для утворення об'єднаної армії ЄС [20]. Дану пропозицію розглядають як спробу Берліна та Парижа показати, що «Брексіт» не призвів до краху європейських інтеграційних процесів, а навпаки – ще більше об'єднав Європу для подолання спільних проблем. Проект «євроармії» підтримали лідери країн «Вишеградської четвірки» (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина) на саміті об'єднання у Варшаві 26 серпня 2016 року. Зацікавленість у реалізації ініціативи висловлюють також Італія, Бельгія, Люксембург і Швеція [7]. В цілому, «Європейський оборонний союз» або «Оборонний Шенген», як його назвала Міністр оборони Німеччини У. фон дер Ляен, може стати реальністю уже наступного року, оскільки рішення про його утворення планують приурочити до 60-ї річниці Римського договору про заснування Європейської економічної спільноти [6].

Серед основних аргументів за створення європейської армії дослідники виділяють наступні.

По-перше, армія ЄС – це додатковий, суто європейський інструмент (на відміну від НАТО чи ООН) для реагування на виклики безпеки. Вона не створюється для того, щоб підірвати вплив НАТО чи конкурувати із США. Натомість, її ключове завдання полягає в тому, щоб Європа могла забезпечити власну безпеку насамперед у тих ситуаціях, коли Вашингтон не зацікавлений в активних політичних діях чи коли геополітичні інтереси союзників не співпадають. ЄС засвоїв гіркий досвід «югославського уроку», усвідомивши, що інструментів «м'якої сили» буває недостатньо для розв'язання проблем безпеки.

Наявність в арсеналі військових засобів має важливе значення, оскільки вони діють як попереджувальний засіб, зміцнюючи заклики до припинення насильницьких дій та сприяючи проведенню мирних переговорів [16, с. 15].

По-друге, створення європейської армії зміцнює позиції об'єднаної Європи на світовій арені, дозволяє їй проводити автономну політику у сфері безпеки та оборони [1, с. 18]. Крім того, формуючи власні військові сили, Європа одночасно посилює й НАТО, беручи на себе більше відповідальності, розділяючи тягар повноважень у межах Північноатлантичного альянсу. Тому зміцнення «європейської частини» НАТО вважається механізмом, що підсилює обидві сторони Атлантики.

По-третє, формування європейських збройних сил означатиме більш ефективний кризовий менеджмент Європейського Союзу та вирішення структурних дефектів СБОП. На даний момент ЄС не готовий до проведення повномасштабних цивільних та військових миротворчих операцій без підтримки зі сторони НАТО. Кризовий менеджмент ЄС характеризується значними обмеженнями: брак фінансових і військово-технічних ресурсів, відсутність штаб-квартири для планування операцій, фрагментованість серед країн спільноти у питаннях повноважень та розвитку СБОП. Ці фактори не дозволяють у повному обсязі реалізувати потенціал галузі та вийти на новий операційний рівень. Як наслідок, ЄС залишається на маргінальних позиціях у світовому кризовому менеджменті, а СБОП вважається найслабшою ланкою в європейському інтеграційному проекті [18].

По-четверте, створення європейської армії заощадить витрати національного бюджету [19, с. 12–13]. Завдяки об'єднанню та спільному використанню військових ресурсів вдасться зекономити на закупівлі однакового оборонного обладнання, логістичних витрат, утриманні військових. Цей аспект є досить важливим для країн ЄС, більшість з яких після фінансово-економічної кризи суттєво скоротили видатки на оборону і зараз стикаються з труднощами у виконанні вимог НАТО щорічно витрачати мінімум 2% свого ВВП на оборону.

По-п'яте, формування європейської армії надасть новий імпульс для розвитку інтеграційних процесів та зміцнить ЄС зсередини. Це призвело б до утворення оборонного союзу¹ за прикладом існуючих наразі митного чи монетарного. Як зазначав Ж.-К. Юнкер, «європейська армія надала б черговий доказ усьому світові, що поміж країнами ЄС ніколи не може бути військових конфліктів» [12].

Дослідники Г. Ліндстрьом, А. Барчіковска, Дж. Андерсон вважають, що європейську армію не потрібно створювати з нуля, оскільки необхідні для неї базові структури уже функціонують. Науковці розглядають декілька способів формування армії ЄС.

Перший механізм передбачає входження військових контингентів Європейського корпусу до структур СБОП ЄС. Єврокорпус як бригаду швидкого реагування, що діє на постійній основі, було утворено в 1992 році як результат франко-німецької ініціативи щодо поглиблення

¹ «Європейський оборонний союз» може функціонувати на основі механізму «Постійної структурної співпраці» (англ. – «Permanent structured cooperation»), прописаного у Статтях 42, 44, 46 Лісабонського договору, тобто до його складу можуть увійти ті держави ЄС, котрі прагнуть поглибити військове співробітництво для розвитку кризового менеджменту ЄС.

співпраці між країнами в сфері оборони. Згодом інші держави – Бельгія, Іспанія, Люксембург, Польща, Австрія, Італія, Греція і Туреччина – приєдналися до ініціативи. До складу Єврокорпусу входять шістдесят тисяч військових, яких можна мобілізувати протягом тридцяти днів для виконання миротворчих завдань НАТО чи ЄС. Тим не менш, Європейський Союз жодного разу не скористався можливістю використати дані збройні формування у своїй політиці кризового менеджменту. Війська Єврокорпусу тричі брали участь в операціях НАТО – у Боснії та Герцеговині (1998), у Косово (1999) та в Афганістані (2006–2010; 2012–2013).

Трансформація військ Єврокорпусу в європейську армію була б вагомим підсиленням СБОП. Кількісний склад Єврокорпусу дозволяє проводити повномасштабні військові операції, однак його входження до структур СБОП видається проблематичним. Перш за все, відрізняється інституційне членство Євросоюзу та Єврокорпусу. Війська Єврокорпусу формують тільки дев'ять держав ЄС, тому ймовірна опозиційність зі сторони інших країн-членів ЄС, які можуть виступити проти функціонування європейської армії за моделлю Єврокорпусу. Крім того, не потрібно відкидати «турецький фактор». Не будучи членом ЄС, Анкара може відмовитися від припинення співпраці в Єврокорпусі й таким чином заблокує процес передачі повноважень. Слід також зазначити, що відповідно до Статуту Єврокорпусу, його війська не перебувають у прямому підпорядкуванні ЄС і зберігають тісний зв'язок з інститутами НАТО. Тому їхній перехід під контроль ЄС потребуватиме додаткових переговорів із Північноатлантичним альянсом, який, щоправда, може не виявити зацікавленості у розформатуванні структури, що бере участь у його кризовому менеджменті, як і в розбудові окремих європейських збройних сил, які потенційно послаблюють НАТО, дублюють його повноваження, створюють фактично конкурента в галузі безпеки та оборони, а також порушують питання майбутнього функціонування НАТО як безпекової організації. Враховуючи вищезазначені аргументи, майбутнє Єврокорпусу як частини структур СБОП ЄС видається сумнівним.

Існує інша опція створення європейської армії, що полягає в зміненні Бойових Груп (БГ) ЄС. На відміну від Єврокорпусу, Бойові Групи – це військова одиниця ЄС, яка нараховує дев'ятнадцять батальйонів, кожен чисельністю у 1500 солдат, сформованих за регіональним принципом «для проведення автономних операцій ЄС швидкого реагування на самостійній основі чи в межах операцій інших організацій тривалістю щонайменше у тридцять днів з можливістю продовження на наступні три місяці» [4]. Рішення про утворення Бойових Груп було ухвалено Європейською Комісією 22 листопада 2004 року. Мета їхнього створення – підвищити ефективність миротворчих місій ЄС та удосконалити механізм координації серед країн об'єднання [14, с. 5]. На даний момент в ЄС на постійній основі функціонують дві Бойові Групи, яких кожні пів року змінюють інші дві.

Дослідники зазначають, що збільшивши чисельність військових контингентів (до п'яти чи десяти тисяч, поєднуючи сухопутні, авіаційні та морські компоненти) та їхнє матеріально-технічне забезпечення, БГ можуть функціонувати як європейська армія поруч з національними збройними силами [13, с. 27]. Отже, Бойові Групи не замінюватимуть національні армії, а існуватиме

чіткий розподіл повноважень: БГ використовуватимуться для міжнародної миротворчої діяльності, а територіальну оборону забезпечуватимуть національні збройні сили країн-членів ЄС, більшість з яких також належить до НАТО – організації, в основі діяльності якої закладено принцип колективної оборони.

Критики, натомість, зазначають, що хоча військово БГ готові до виконання завдань кризового менеджменту, політично – залишаються гіпотетичним військовим інструментом СБОП. Незважаючи на те, що концепцію БГ було ухвалено в 2004 році і з того часу ЄС провів більше тридцяти миротворчих місій, жодна з БГ не брала у них участь. Причини пояснюються політичними факторами. Для планування та проведення військових операцій ЄС використовуються засоби (система командування та контролю) або НАТО (механізм «Берлін плюс»), або однієї з країн ЄС (механізм «Провідна нація»). Використання БГ, підконтрольних Європейській Комісії, фактично означало б зародження по-справжньому автономного військового кризового менеджменту ЄС, а отже, і автономної безпекової та оборонної політики спільноти, проте наважитися на такий крок країни ЄС поки що не готові [2]. Експерти також наголошують, що БГ створювались як механізм швидкого реагування у миротворчій діяльності, а не для виконання функцій армії, що діє на постійній основі та захищає територіальну цілісність держав Євросоюзу. Існування БГ поруч з національною армією (як і участь військових підрозділів у кризовому менеджменті інших міжнародних організацій – НАТО, ООН, ОБСЄ) нестиме додаткові державні витрати на оборону [15, с. 16–17].

Третя модель формування армії ЄС потребує утворення Європейського оборонного союзу, що функціонує за принципом колективної оборони та об'єднує усі компоненти збройних сил країн ЄС в єдину структуру із спільним наднаціональним управлінням. Якщо об'єднати оборонний комплекс усіх країн спільноти, то на даний момент ЄС–28 вважатиметься другою світовою «військовою силою» після США із високим рівнем ВВП, розвинутою промисловістю, відмінним науково-технічним потенціалом та добре оснащеною «європейською армією» [16, с. 9]. Навіть якщо відкинути в сторону усі військові аспекти формування та функціонування об'єднаних європейських збройних сил, проблематичним утворення армії ЄС залишається насамперед з політичних розрахунків.

По-перше, без федералізації ЄС переговори про формування європейської армії вважаються передчасними, адже багатонаціональні збройні сили потребують злагодженої системи командування та контролю¹. Федералізація ЄС передбачає делегування значної частини

¹ Дослідники підкреслюють, що національні протиріччя та упередження повинні бути відсутніми в європейській армії. Проте проблематичними (історичні мотиви, почуття національної гордості тощо) видаються ситуації, коли, наприклад, німецькими солдатами командуватиме французький чи словацький генерал, а чеські солдати будуть відправлені у миротворчу операцію ЄС, скажімо, у віддалену африканську країну, що не становить стратегічної важливості для Чехії. Важливими питаннями є розподіл обов'язків у спільних збройних силах, витрат (якщо фінансування здійснюватиметься на основі внесків країн ЄС у відповідності до їхнього ВВП, то виникатиме нерівність між країнами, адже ті держави, що більше інвестують у європейську оборону виступатимуть за збільшення власних владних повноважень у такій чуттєвій для кожної держави сфері як національна оборона), а також, хто нестиме пряму відповідальність за дії європейської армії.

державного суверенітету до наднаціональних органів. У галузі безпеки та оборони країни-члени ЄС відповідно втрачали б повноваження над такими основоположними для існування кожної держави правами як питання миру та війни, контроль над військом та озброєнням. Наразі в ЄС простежується зворотна до федералізації тенденція, що проявляється в стагнації європейських інтеграційних процесів в цілому, наслідком чого являється криза єврозони, закриття окремими країнами Шенгенського простору своїх кордонів, вихід Великобританії з ЄС, зростання популярності євроскептиків у політичному житті держав спільноти.

По-друге, у багатьох країнах Євросоюзу поширеним вважається твердження, що утворення європейської армії не є доцільним з огляду на функціонування міжнародних безпекових організацій з військовими структурами – НАТО та ООН, до яких належать більшість із країн об'єднання. Преференції групи «Атлантистів» (Великобританія, Нідерланди, Португалія) та держав центрально-східної Європи належать Північноатлантичному альянсу, нейтральні країни ЄС не-члени НАТО (Швеція, Фінляндія, Австрія, Ірландія, Мальта, Кіпр) віддають перевагу миротворчій діяльності у складі ООН. Данія відмовилася від участі у СБОП внаслідок референдуму 1992 року. Отже, держави Євросоюзу переслідують різні національні інтереси та цілі, у них різне сприйняття загроз та необхідності розвитку СБОП. За таких умов, армія ЄС виглядатиме «потьомкінською», це буде політичний, а не дієвий військовий конструкт. Ризик полягає в тому, що у бажанні отримати швидкий результат військова інтеграція буде тільки символічною.

По-третє, формування збройних сил ЄС розглядається як небезпечний крок, спрямований на витіснення США та НАТО із європейської архітектури безпеки. Функціонування європейської армії порушує питання майбутнього НАТО як безпекової організації Заходу, що може призвести до руйнування трансатлантичної дружби. Таким чином, замість забезпечення безпеки, європейська армія навпаки збільшує ризики на континенті. Зважаючи на той факт, що більшість країн ЄС суттєво скорочують державні витрати на оборону, постає питання ефективності армії ЄС без ресурсів НАТО і США. Крім того, європейська армія може бути сприйнята серйозно тільки у тому випадку, якщо Вашингтон прийме рішення вивести свої війська з Європи. Зараз спостерігається протилежний процес: НАТО укріплює «східні рубежі оборони», збільшуючи військову присутність у шести державах – Естонії, Латвії, Литві, Польщі, Румунії та Болгарії.

По-четверте, створення європейської армії може погіршити відносини Європи з Росією та спричинити чергові військові провокації Кремля. З іншої сторони, Москва навіть може отримати вигоду від планів ЄС щодо формування власної армії, адже свого часу в СРСР вітальні рішення Президента Франції Ш. де Голля про вихід його країни із військових структур НАТО. Те, що послаблює трансатлантичні зв'язки і зменшує вплив США в Європі – завжди вітається в Росії.

Отже, перспективи формування європейської армії залежать від країн ЄС і пов'язані з їхньою готовністю до спільних дій, у здатності бачити в інтеграційних процесах у сфері безпеки та оборони не тільки загрозу національному суверенітету, але й нові можливості. На даний момент, країни ЄС не є готовими до утворення

європейської армії. Трансформація політичного курсу можлива під впливом зовнішніх чинників, що призведуть до зміни у сприйнятті необхідності формування спільних європейських збройних сил.

Список використаних джерел

1. Bahr E. Braucht die Europäische Union eine eigenständige Sicherheitspolitik? / Staack M., Krause D. Europa als sicherheitspolitischer Akteur. – Opladen: Verlag Barbara Budrich, 2014. – S.15–24.
2. Barcikowska A. EU Battlegroups – ready to go? // European Union Institute for Security Studies. – November 2013. – №40. – 4 p.
3. Cologne European Council 3–4 June 1999. Conclusions of the Presidency. Annex III. European Council Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_en.htm#an3
4. Common Security and Defence Policy. EU Battlegroups [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/esdp/91624.pdf
5. Donald Trump says NATO is 'obsolete', UN is 'political game' // The New York Times. – 2 April 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/politics/first-draft/2016/04/02/donald-trump-tells-crowd-head-be-fine-if-nato-broke-up/>
6. EU Observer. France and Germany propose EU 'defence union'. – 12 September 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://euobserver.com/foreign/135022>
7. EU Observer. Italy lays out 'vision' of EU army. – 26 September 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://euobserver.com/uk-referendum/135235>
8. European Security Strategy. A Secure Europe in a Better World // Brussels: Council of the European Union. – 12 December 2003. – 14 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
9. Foster A., Wallace W. Common Foreign and Security Policy / Wallace H., Wallace W. (eds.). Policy-Making in the European Union. – Oxford: Oxford Univ. Press, 4th ed., 2000. – P.461–492.
10. Holmes J. The United States and Europe after the Cold War: a new alliance? – University of South Carolina Press, 1997. – 225 p.
11. Howorth J. Security and Defence Policy in the European Union. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007. – 241 p.
12. Kommissionschef Juncker fordert eine EU-Armee // Die Welt. – 8 März 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.welt.de/politik/deutschland/article138169533/Kommissionschef-Juncker-fordert-eine-EU-Armee.html>
13. Major C., Mölling C. EU-Battlegroups. Bilanz und Optionen zur Weiterentwicklung europäischer Krisenreaktionskräfte. – Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, 2010. – 35 s.
14. Major C., Mölling C. EU Battlegroups: What Contribution to European Defence? Progress and Prospects of European Rapid Response Forces. – Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, 2011. – 36 p.
15. McCray M. Rapid Reaction Capability of the European Union. Taking that Last Big Step // Occasional Paper Series. – December 2014. – №27. – 21 p.
16. Missiroli A. Enabling the Future European military Capabilities 2013–2025: challenges and avenues // European Union Institute for Security Studies. – 2013. – №16. – 71 p.
17. Shearer A. Britain, France and Saint-Malo Declaration: Tactical Rapprochement or Strategic Entente? // Cambridge Review of International Affairs. – 2000. – №13 (2). – P.283–298.
18. Simón L. Command and Control? Planning for EU Military Operations // European Union Institute for Security Studies. – 2010. – №81. – 52 p.
19. Solana J. More Union in European Defence // Brussels: Centre for European Policy Studies. – February 2015. – 35 p.
20. Süddeutsche Zeitung. Deutschland und Frankreich wollen Verteidigungspolitik der EU reformieren. – 9 September 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sueddeutsche.de/politik/vor-gipfeltreffen-deutschland-und-frankreich-wollen-verteidigungspolitik-der-eu-reformieren-1.3155310>

Stakhurskyi I. V., Master in Political Science, National University of «Kyiv-Mohyla Academy» (Ukraine, Kyiv), stakhurskyi.ivan@ukr.net

Prospects for the European Union army creation

The aim of the paper is to consider prospects for the European Union army creation, which is seen as a mechanism of Common Security and Defence Policy development. The author identifies reasons of current debates on necessity to

deepen the EU military cooperation and discusses specifically arguments in favor of construction the European army. The article highlights three possible algorithms of the EU army building and indicates the implementation shortcomings of each of the mechanisms. It also explains possible consequences of the European army formation on functioning of the EU, NATO, and international security system. The author argues that the EU army can bring added value to the European security architecture; however, one should also focus on possible risks that its creation can cause as well as numerous obstacles needed to be removed during the implementation period.

Keywords: European army, Common Security and Defence Policy, European Union, military crisis management, Battle Groups, Eurocorps, NATO.

* * *

УДК 324(438)

Бусленко В. В.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри
політології та державного управління,
Східноєвропейський національний університет
ім. Лесі Українки (Україна, Луцьк), Busln_@ukr.net
Лихацька Т. А.,
аспірантка кафедри політології та державного
управління, Східноєвропейський національний
університет ім. Лесі Українки (Україна, Луцьк),
appledream@ukr.net

ЕЛЕКТОРАЛЬНА УЧАСТЬ ГРОМАДЯН РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ (1989–2015 РР.)

Здійснено аналіз характеру електоральної участі громадян Польщі на парламентських виборах в 1989–2015 рр. Досліджено міжрегіональну специфіку виборчої активності, обґрунтовано причини змін її рівня в окремих регіонах країни.

Розглянуто психологічні аспекти поведінки виборців, поточну політичну ситуацію, ставлення громадян до функціонування демократії в країні. На основі використання компаративного методу узагальнені статистичні дані участі громадян у виборах. Виявлено тренд до коливання рівня електоральної активності. З'ясовано вплив інституційних, соціально-демографічних та соціокультурних чинників на електоральну участь виборців.

Простежений зв'язок виборчої участі і стабільності електоральної підтримки для провідних політичних партій на локальному рівні. Зроблено висновок про певну нестабільність польського електорату і в той же час його «вразливість» до політичних конфліктів між провідними та опозиційними партіями.

Ключові слова: електоральна участь, фреквенція, вибори, Республіка Польща, партії.

Демократія передбачає наявність інституту вільних, конкурентних виборів. Вони залишаються важливим інститутом організації державної влади, чинником демократизації політичного процесу. Вибори є правовою формою оновлення та модернізації влади, приведення її структур та діяльності у відповідність до викликів сучасності.

За допомогою виборів вдається можливим отримати інформацію про очікування, погляди, настрої, інтереси народу як суверенного суб'єкта влади. Участь населення у виборах засвідчує рівень легітимності владних інституцій. Для України, яка прагне дотримуватися демократичних стандартів виборів, досить важливо вивчити позитивний досвід електоральної участі громадян європейських країн. Тому значна проблема має актуальність як з теоретичної, так і з практичної точок зору. Однією з країн, яка є прикладом організації демократичних виборів, є Республіка Польща. Метою статті є виявлення специфіки електоральної участі громадян Республіки Польща (РП) під час парламентських виборів в період 1989–2015 рр.

Проблематика електоральної участі в РП є предметом аналізу переважно польських науковців. Ґрунтовне дослідження електоральної участі поляків в президентських та парламентських виборах здійснено М. Чешніком [7]. На основі зібраних емпіричних даних

ним обґрунтовано детермінанти участі у виборах та здійснено аналіз ролі інституційного чинника виборчої активності поляків.

Динаміку виборчої фреквенції польських виборців узагальнено в працях У. Паніча [12], К. Кіка [11], М. Феліксяка [8]. Міжрегіональні відмінності у електоральній участі частково висвітлено в роботах Р. Алберського [5], А. Флорчика [9]. Окремі теоретичні аспекти електоральної участі розроблено в працях таких вітчизняних та зарубіжних дослідників як В. Бортніков [1], Н. Ротар [3], О. Попова [2], І. Охременко [4], К. Скаржинська [14]. Водночас в роботах не достатньо повно досліджено характер електоральної активності громадян Польщі на сучасному етапі.

Важливою проблемою, яка потребує наукового обґрунтування та пояснення, є електоральний абсентеїзм. Так, одним з визначальних чинників політичного життя в Польщі в 1990–2005 рр. на думку польського політолога К. Кіка стало явище «поступового збільшення рівня виборчої абсенції» [11, с. 25]. Таку тенденцію підтверджують результати парламентських виборів. Упродовж 15 років, коли в Польщі лише в одному році було відзначено зріст, а в наступних – зниження явки виборців. Зокрема, після парламентських виборів 1989 р., коли явка була 62,7%, до теперішнього часу, не зафіксовано вищих показників. Високу явку виборців у 1989 р. можна пояснити тим, що період 1989–1991 рр. характеризувався переходом електорального процесу від «ритуальної» системи голосування (де явка досягала 99% і «виборами» з одного кандидата) до багатоваріантної. Від результату демократичних виборів залежали конституційні зміни, розвиток інституту опозиції та встановлення правил «політичної гри». Тому парламентські вибори 1989 р. можна назвати установчими. З точки зору громадян, вони сприймалися як можливість відновлення демократії.

Варто відзначити, що Польща є аутсайдером рейтингу виборчої активності серед більшості посткомуністичних країн. Тоді як середній показник участі громадян у парламентських виборах становить 60–70%, то в Польщі цей показник сягає лише 47,31% (див. рис.).

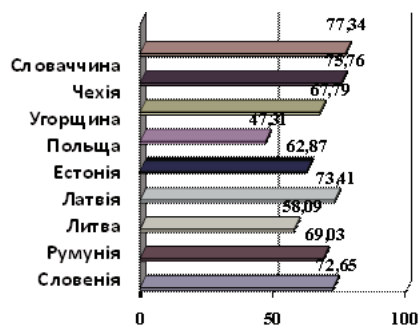

Рис. Рівень виборчої участі громадян в парламентських виборах в посткомуністичних країнах (у %) [7]

При цьому простежується чітка тенденція до відмови від голосування. Якщо проаналізувати приклад Польщі, то помітно, що тренд до зниження виборчої активності в загальному повторює середньостатистичні показники в інших десяти країнах. Це можна пояснити тим, що коли в інших посткомуністичних країнах впродовж всього перехідного періоду спостерігалось безперервне зниження